

Ústavní soud a spravedlnost

Plénium Ústavního soudu dne 15. září 2015 zamítlo návrh 16 senátorů Senátu Parlamentu ČR na zrušení ustanovení § 16 vyhl. č. 37/1967 Sb. v platném znění, kde je vyhláškou č. 432/2002 Sb., kterou mimochodem podepsal tehdejší ministr spravedlnosti a současný předseda Ústavního soudu JUDr. Rychetský, s účinností od 1. ledna 2003 stanovena odměna znalce 100 až 350 Kč/h. Tento náleze nelze ponechat bez komentáře, neboť již několik minut po jeho vyhlášení v budově Ústavního soudu v Brně o něm informovala média.

Senátoři v návrhu doručeném Ústavnímu soudu 21. června 2014 odkazovali mimo jiné i na judikaturu Ústavního soudu k otázce soudcovských platů ze dne 3. května 2012, v níž Ústavní soud dal jasně najevo, že výše odměny soudců za odvedenou práci je jednou ze záruk nezávislého a nestranného rozhodování. Podle senátorů je třeba uvedené záruky vztáhnout i na znalce, jejichž nestrannost při hodnocení odborných otázek má pro konkrétní rozhodnutí zásadní dopad, a proto je třeba dát výši odměny znalců do přiměřené relace k odměně ostatních osob podléjících se na řízení.

Ústavní soud vyzval Ministerstvo spravedlnosti ČR jakožto vedlejšího účastníka řízení, aby se k návrhu senátorů vyjádřilo. Ministerstvo dopisem čj. MSP-621/2014-LO-SP/2 ze dne 31.7.2014 doručeném Ústavnímu soudu 1.8.2014 odpovědělo, že nesouhlasí s tvrzením navrhovatelů, že pokud jde o změnu vyhlášky, tak že se „reálně nic neděje“, že v souladu s plánem legislativních prací vlády na rok 2014 schváleným usnesením vlády ze dne 12. března 2014 a ve spolupráci se skupinou odborníků sdruženou do Komise Ministerstva spravedlnosti pro znalectví účastník řízení intenzivně pracuje na přípravě návrhu zákona o znalcích, tlumočnících a překladatelích, že tento návrh měl být vládě předložen v prosinci 2014 a že v rámci přípravných prací je samozřejmě komplexně hodnocena i problematika odměňování znalců, jejíž nová úprava bude zahrnuta do návrhu podzákoného právního předpisu k provedení nové zákonné úpravy. Ministerstvo však zapomnělo napsat, že totéž slibovalo už před několika lety, když se připravovala novela zákona, která platí od 1. ledna 2012, přičemž k žádné úpravě prováděcího předpisu nedošlo. Podle ministerstva je namíste, aby Ústavní soud ponechal možnost zákonodárci, aby se sám vypořádal s námitkami senátorů. Požádalo Ústavní soud o prodloužení lhůty k vyjádření o 60 dnů, tedy do konce září 2014. Cožpak paní ministryně, která ten dopis podepsala, neví, že zákonodárce netvoří a neschvaluje vyhlášku, kde je stanovena odměna znalců, neboť to není záležitostí Parlamentu, ale je to výlučně záležitostí jejího ministerstva? Četla vůbec to, co podepsala?

Ministerstvo Ústavnímu soudu odpovědělo až dopisem čj. MSP-27/2014-OUP-SP/4 ze dne 19.11.2014 doručeném Ústavnímu soudu 21.11.2014, čímž překročilo lhůtu, kterou si paní ministryně sama určila, o téměř 2 měsíce, tj. cca o 87%. U soudů přece bývá zvykem, když někdo propásne lhůtu být o jediný den, tak už nemá nárok, aby na jeho pozdější podání soud bral ohled. Avšak Ústavnímu soudu to vůbec nevadilo. Je vidět, že rovnost zbraní u Ústavního soudu neexistuje. Senátoři mají něco jako vzduchovky a ministerstvo má kulometry.

Podle ministerstva odměna znalce 100 až 350 Kč/h, která zůstává již 13 let beze změny, spolu s náhradami znalcem vynaložených výdajů spojených s podáním posudku jistě přináší znalci zisk, byť v některých případech malý. Ministerstvo uvedlo, že není přiléhavé srovnávat odměny znalce s jinými profesemi a že požadavky na jeho osobu i odbornost nejsou srovnatelné s jinými profesemi a že tudíž jeho úloha a postavení v řízení před orgány veřejné moci je odlišné od jiných profesí a jeho činnost nelze připodobnit k jiným činnostem.

Paní ministryně navrhla, aby Ústavní soud návrh senátorů zamítl. Ústavní soud pak vyjádření ministerstva poslal dne 30.3.2015 navrhovatelům k případné replice a stanovil jim lhůtu 20 dnů! Každý zde vidí rozdíl mezi touto lhůtou a lhůtou téměř 4 měsíce, ve které reagovalo na výzvu Ústavního soudu ministerstvo.

Podle názoru Ústavního soudu zpracování znaleckých posudků pro orgány veřejné moci nelze považovat za ryze podnikatelskou činnost. Znalec na rozdíl od podnikatele nenese podle názoru Ústavního soudu riziko podnikání a do jeho odměny se nepromítají vynaložené náklady, které dostává zvlášť. Ústavní soud se ztotožnil s názorem Ministerstva spravedlnosti, že stanovená odměna 100 až 350 Kč/h společně s nárokem na náhradu vynaložených výdajů jistě překračuje hranici pouhého pokrytí nákladů a přináší znalci zisk.

Ústavní soud považuje za nepřipadnou rovněž argumentaci senátorů, v níž namítají rozpor napadeného ustanovení § 16 prováděcí vyhlášky k zákonu s principem rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 Listiny práv a svobod. Podle Ústavního soudu nelze srovnávat výši odměny znalců se soudci, advokáty a státními zástupci, protože ti mají zcela odlišné pozice i funkce, čemuž také obecně odpovídá jejich postavení a činnosti včetně způsobu odměňování. **Znalci nejsou stejně jako zapisovatelé a tlumočníci účastníky řízení, ale jsou „pouze“ osobami zúčastněnými na řízení.** Jedná se tedy dle Ústavního soudu o zcela zjevně nesrovnatelné subjekty, neboť požadavky na činnost soudců a znalců mají zcela jiný charakter a obsah. **Postavení znalců je podle Ústavního soudu srovnatelné s postavením svědků, kteří mají nárok pouze na úhradu jejich nákladů (tzv. svědečné).**

Ústavní soud tedy odborně zařadil znalce na stejnou úroveň, jako jsou soudní zapisovatelky. Zapomněl však vzít v úvahu, že znalec z těch 100 až 350 Kč/h platí nejen daně, sociální a zdravotní pojištění, ale musí si z toho pořídit počítač, software, tiskárnu, kopírku, papír a další kancelářské potřeby, dále různé měřicí přístroje a další zařízení, které pro svou práci potřebuje, a také musí mít nějakou kancelář, kterou si musí vybavit a kde musí svítit, topit a uklízet. A tyto výdaje soudní zapisovatelka a ani soudce nemá! Cožpak ani jeden z těch 14 soudců a zejména jejich předseda jakožto bývalý ministr spravedlnosti tohle všechno neví?

Na nález Ústavního soudu reagoval známý chirurg pan profesor Pavel Pafko, ačkoliv sám není znalcem, a tedy mu nejde o osobní zisk. Napsal, že za 350 Kč/h se dítě učí pinkat přes síť, že o znaleckou činnost mezi odborníky přestává být zájem a že např. největší nemocnice v naší zemi Fakultní nemocnice Motol se znalecké činnosti zřekla a další ji následují. Pan profesor napsal, že mezi odměnou a spravedlivou odměnou je rozdíl, přičemž podle Listiny práv a svobod má každý nárok na spravedlivou odměnu. Jde tedy nejen o právní, ale i filozofický problém. Pan profesor se zamýšlí nad odměnami advokátů a znalců a konstatuje, že platba advokátům ustanoveným soudem ex offio je mnohokrát vyšší než odměna soudem ustanovených znalců. Je-li odměna advokáta spravedlivá, je nespravedlivá odměna znalce. Pan profesor klade otázku: Nebo je to naopak? A dodává, že má-li někdo zájem o velmi odpovědnou a špatně placenou práci, určitě ji najde u soudu jako znalce.

Považují-li tedy ústavní soudci odměny znalců v roce 2015 za spravedlivé ve výši určené v roce 2002, tak by přece bylo spravedlivé, aby i odměny soudců v roce 2015 byly na stejné výši, jak byly stanoveny v roce 2002. Nestrannost rozhodování soudce se přece nedá zajistit výší jeho platu, ale musí být garantována jeho morálními vlastnostmi a svědomím.

Protože lze očekávat značné problémy s přijetím nového zákona o znalcích a zejména s vydáním nové vyhlášky, která určuje odměny znalců, je velmi vysoká pravděpodobnost, že i

v roce 2017 nebo možná i později, zůstanou současné odměny znalců beze změny. Všichni víme, jaký povyk nastal, když Parlament dočasně zmrazil platy soudců a také víme, jak tehdy Ústavní soud o platech soudců, tedy i svých vlastních rozhodl. Nebylo by spravedlivé, aby se tehdy prohlásil za podjatého a odmítl tuto věc posuzovat? Jenže Ústavní soud má o spravedlnosti zřejmě jinou představu než většina naší společnosti.

Je obecně známo, že i v jiných oborech než ve zdravotnictví počty znalců klesají. Možná, že nebude dlouho trvat a znalci v České republice vyhynou. Množí se případy, kdy soudci nebo policie nemohou sehnat znalce a doslova škemrají o radu, kdo by jim ten potřebný posudek vypracoval. Po nález Ústavního soudu ze dne 15. září 2015 lze soudcům poradit, aby v takovém případě se místo do seznamu znalců podívali na seznam soudních zapisovatelek. Autor tohoto komentáře nikdy za více než 32 let v této pozici neviděl muže. Třeba se mezi zapisovatelkami najde některá, která bude ochotná soudu nebo policii znalecký posudek „ad hoc“ vypracovat třeba i za těch 100 Kč/h a státní pokladna tím dokonce ušetří.

Ing. Jindřich Kratěna, CSc.